

Carolina levde periodvis som inneboende hos sin bror Oscar med familj och när hennes svägerska Henriette efter endast tre och ett halvt års äktenskap dog i galopperande lungdot, flyttade Carolina in för gott för att förestå broderns hushåll och ta hand om barnen. När dessa blev större undervisade hon dem till att börja med själv i hemmet för att senare få assistans av en viss magister Hesselgren. Då även barnens far dog tidigt, kom Carolina att fungera som en mor för dem. När brorsonen Hugo började studera i Lund följde hans faster med och bodde kvar i universitetsstaden fram till sin död nitton år senare. Hugo Winberg blev så småningom professor och rektor för Alnarps lantbruksinstitut och hans syster Sophie gifte sig med Martin Weibull, sedermera känd professor i historia.

Som redan nämnts är *Kärlekens villkor* inte bara en släktkrönika, utan också ett stycke svensk historia på mikro- och makroplanet, vilket är en av bokens största förtjänster. Eva Helen Ulvros tar upp allt från kungakröningar och salongskultur till könsens olika roller, det föräktenskapliga spelet, barnafödandet och fadersrollen. Kvinnohistoria på individ- och samhällsnivå belyses på ett intresseväckande sätt, bl.a. diskuteras grunden för äktenskapets ingående. Eftersom äktenskap och kärlek diskuteras flitigt i källorna, utgår Ulvros ifrån att kärlek vid denna tid anses ha varit en viktig grund, om än inte den enda, för äktenskapet. Även om kärlek mellan man och kvinna ansågs önskvärt, kunde det vara nog så svårt att realisera ett giftermål baserat på känslor om kontrahenterna stod alltför långt ifrån varandra socialt och kulturellt. Ett intressant avsnitt berör också makarna Winbergs relativa frispråkighet beträffande sexuella ting i sin korrespondens. Sexuallivet, menar Ulvros, var något som visserligen förknippades med äktenskapet och ämnet omgavs med en viss blygsel, men det var inte tabubelagt. Den prydhet som man senare under 1800-talet kan urskilja, hade således ännu inte slagit igenom vid den tid då Johan Ulric Winberg korresponderar med sina hustrur och tonen i breven är ofta både förtrolig och frispråkig.

Även den ogifta kvinnans begränsade möjligheter att skaffa sig en egen plattform i samhället diskuteras. Carolina Winberg var en av de många kvinnor som aldrig fick tillfälle att utveckla sina talanger och omsätta dem i ett eget yrkesliv och Ulvros understryker här den skiljelinje som gick mellan gifta och ogifta kvinnor vad auktoritet beträffar. Det var inom äktenskapet som en kvinna kunde utveckla sin eventuella maktpotential, vilken dock var relativ och underordnad maken. Förf.

vill vidare avliva föreställningen om 1800-talets sysslolösa, borgerliga kvinnor och menar att det dels kan vara fråga om en förändring över tid, dels att det kan ha förekommit parallella livsstilar, där Stockholm och Göteborg förmodligen skilde sig från övriga delar av landet.

Eva Helen Ulvros ligger i sitt forskningsfält nära forskare som Christina Sjöblad och Eva Haettner Aurelius, som båda studerat kvinnors självbiografier och dagböcker, samt naturligtvis etnologisk och folkloristisk forskning på detta område, såsom Eva Lis Bjurmans avhandling *Catrines intressanta blekhet. Unga kvinnors möten med de nya kärlekskraven 1750–1830* (1998). Eftersom Ulvros bok är av mer populärvetenskaplig karaktär, förs inga ingående resonemang om vetenskapliga överväganden, vilket här får anses vara helt i sin ordning. Den som vill veta mer om teori och metod hänvisas till hennes avhandling *Fruar och mammeller. Kvinnor inom sydsvensk borgerlighet 1790–1870* (1996). Ibland skulle man ha önskat ytterligare något mer av historisk och kulturell kontext, men då hade det biografiska materialet förmodligen riskerat att drunkna i något slags allmän svensk kulturhistoria.

Avslutningsvis kan sägas att Ulvros genomför sin uppgift mycket väl. Hennes djupa kunskap om den aktuella tiden i förening med en god stilistisk talang, där språkliga skönhetsfläckar är så gott som obefintliga, gör boken mycket läsvärd. De enskilda människödena fångas och ibland känns det nästan som att läsa en roman. Det vore önskvärt att fler kulturvetenskapligt och humanistiskt orienterade forskare förmedlade sina forskningsresultat i en form som denna.

Birgitta Meurling, Uppsala

Britta Lundgren, Inger Lövkrona & Lena Martinsson: *Åtskilja och förena. Etnologisk forskning om betydelse av kön*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 1996. 230 s., ill. Abstracts. ISBN91-7203-133-6.

Genusteori och genusperspektiv har, liksom i andra discipliner, även vunnit viktig anklang inom etnologin. Mot den bakgrunden önskar de tre författarna med sin bok bidra till en fördjupad diskussion kring betydelsen av kön inom ämnet. Utgångspunkten är att med olika exempel illustrera och diskutera den vetenskapsteoretiska påverkan av mötet mellan etnologisk och köns-teoretisk forskning; ett möte som med tanke på både

etnologins ämnes- och forskningsinriktning har ovanligt gynnsamma förutsättningar.

De tre kvinnoforskarna positionerar sig såsom konstruktivister och markerar härigenom sitt ställningstagande i den aktuella könsteoretiska debatten kring biologisk determinism. Författarnas ståndpunkt är att det inte finns något som med bas i respektive köns biologiska konstitution är att betrakta såsom essentiellt kvinnligt eller manligt.

Det centrala begreppet kön/genus definieras utifrån sina kulturella och sociala aspekter och tillämpas i analysen, enligt Britta Lundgrens inledande ord, såsom ”mångtydiga, relationella och historiskt föränderliga fenomen”. I de olika artiklarna ligger författarnas könsteoretiska fokus på de ”processer som skapar skillnad mellan könen – i diskurser och i social praktik” (s. 9). Man gör dock en viktig markering, nämligen att inte hantera likhet som en motsats till skillnad, vilket ofta förutsätts. Skillnad och likhet ses i stället som två interrelaterade begrepp både vad gäller förhållandet mellan könen och inom de två könskategorierna kvinna och man. Att detta ställningstagande är centralt kan utläsas av påståendet att det anförda synsättet ses som en förutsättning för feminismens fortsatta utveckling ”som ett vetenskapligt och politiskt projekt” (s. 10). Möjligen kan detta postulat vara giltigt för feminismens framtid inom etnologin men knappast för dess position och betydelse inom det övergripande könsteoretiska forskningsfältet. Denna invändning får dock inte skymma hur betydelsefullt det är att etnologin som ämne kan bidra och de facto bidrar till en viktig fördjupning av den könsteoretiska forskningen och speciellt till dess ofta oreflekterade användning av begreppet kultur.

I sitt mycket viktiga bidrag belyser Lundgren frågan om hur ett ämne konstitueras. Hon gör detta inte genom att på gängse vis konfrontera etnologin från en teoretisk eller metodologisk nivå. I stället använder hon sig av begreppet genus för att avtäckta delar av den socialisationsprocess där akademiska värderingar och normer vävs in i och vidmakthåller olika idé(al)bilder om den ”rätta” etnologin. Exempel på en sådan idealbild eller myt är vilka förgrundsgestalter inom ämnet som både historiskt och i samtiden ses som förebilder. Denna process är oftast subtil till sin karaktär på samma gång som den fungerar som en oartikulerad strategi för att de förmedlade uppfattningarna eller föreställningarna skall framstå som självklara. En annan sida av denna strategi är att eventuell kritik inte sällan förs tillbaka på den som

framför en sådan. Det är därför viktigt att detta ”tillblivandets perspektiv”, som Lundgren använder sig av, utsätts för en inomvetenskaplig dekonstruktion för att nu tillgripa en snart omodern term.

Britta Lundgrens analys sker utifrån några väl valda exempel med hjälp av vilka hon visar på hur kvinnor inlemmas eller inte inlemmas i etnologin. Under sin förhållandevis långa existens har ämnet attraherat många kvinnliga studenter och, inte minst under de senare decennierna, även forskare. Likaså har etnologin som ämne redan tidigt beaktat kvinnors roll och insatser i vårt samhälle. Man kan utan tvekan beskriva etnologin som i dubbel bemärkelse ett ”kvinnovänligt” ämne.

Ändå är tjänsteprofilen den klassiska med iögonfallande få kvinnor i ledande position. Inte heller ges de forskningsområden, vilka domineras av eller associerar till kvinnors sfärer, en självklar och förtjänt status. Lundgrens synnerligen finstämda porträtt av de tre kvinnliga etnologerna Mai Fossenius, Gertrud Grenander Nyberg och Ann-Sofi Schotte-Lindsten, visar med all tydlighet på dessa problem. De tre forskarna uppvisar sinsemellan skilda men lika fullt mycket viktiga och intressanta forskningsprofiler. Jag vill helhjärtat instämma i vad förf. skriver, nämligen att etnologer, eller kanske snarare etnologin, inte har ”råd att ignorera dessa kvinnors erfarenheter och upplevelser” (s. 42). Ty förutom att fungera som ett erkännande av kvinnliga etnologers betydelsefulla bidrag till etnologiämnet, tydliggör dessa intervjuporträtt det system som genom tillblivandets perspektiv tillåter eller inte tillåter somliga forskare och somlig forskning att erkännas inom ämnet. Måtte vi få se fler porträtt av detta insiktsfulla slag.

Det är sannerligen inte bristande kompetens som begränsat dessa – och sannolikt även andra – kvinnors vetenskapliga karriär inom etnologin utan detta har skett på villkor som bestäms i en subtil interaktion av olika grupperingar eller forskarkonstellationer som vid skilda tidpunkter formulerar ämnets kanon. Strider då inte detta påstående mot den attityd av öppenhet och generositet som i ämnesutredningar, vid konferenser eller jubileer framställs som ett signum för just etnologin?

Förvisso, men som framkommit av en rad könsteoretiska undersökningar är det inte sällan så att arbetsmiljöer som präglas av öppna strukturer och outtalade gränser är mindre gynnsamma för kvinnor. Detta anför också Britta Lundgren som en tänkbar förklaring till att kvinnors insatser inte är speciellt meriterande inom

etnologin, för hur bemöter och avtäckar man dolt motstånd och osynliga hinder?

I det akademiska samhället florerar en rad olika till synes självklara postulat, vilka används som mått på om en forskare är framstående eller ej (något som i sin tur också är ett centralt postulat). Förf. anför tre olika exempel på sådana antaganden: vikten av att benämna, att hedra och att bedöma. Det är onekligen en mycket manlig bild som både bokstavligen och metaforiskt tonar fram i hennes text, där de kvinnliga etnologer som omnämns bekräftar regeln om undantag. Även i detta avseende hoppas jag att förf. fördjupar sina resultat och att de blir föremål för en diskussion, där man dels skärskådar hur de akademiska postulaten eller snarare myterna görs normerande, dels vad detta får för konsekvenser inte minst könsteoretiskt. Vidare att man i diskussionerna kring hur etnologin konstitueras analyserar gestaltningen av och interagerandet mellan t.ex. den metateoretiska, den vetenskapsteoretiska och den tillämpade nivån. Efter sitt illustrativa exempel med en i flera avseenden annorlunda seminarieform än den i akademiska sammanhang gängse formen, ställer hon avslutningsvis en rad frågor som kan bilda en givande utgångspunkt för en sådan diskussion.

Inger Lövkrona har en mer traditionell akademisk form för sitt synnerligen gedigna bidrag till denna bok. Hon diskuterar frågan om erotisk folklore och hur denna kan belysa hur kön konstrueras i heterosexuella relationer under den förindustriella perioden av vårt lands historia, dvs. andra hälften av 1800-talet (denna period brukar dock vanligen räknas till industrialiseringskedet) och hur denna konstruktionsprocess bidragit till att "skapa, reproducera och legitimera könskillnader och könshierarkier" (s.104). I analysen av det empiriska underlaget tillämpar hon ett genusteoretiskt perspektiv.

Artikelns första del är en teoretisk, såväl folkloristisk som feministisk, positionering och inleds med en omfattande genomgång av de internationella och nordiska insamlingar som föreligger kring erotisk folklore; en diktning som i forskarsamhället i stort knappast tillmätts högre dignitet, på samma gång som den ändå helt klart varit föremål för ett stort intresse från många forskares sida. Det är också forskarna som definierat premisserna för forskningsbarheten av erotisk diktning som ämnesområde. Om man samtidigt ser till de digra materialsamlingarna förefaller den erotiska folkloren mer varit ett problem för forskarna än för gemene man som uppenbarligen inte rodnat över denna sin reperto-

ar. Distinktionen är enligt min mening inte oviktig eftersom den ofta hävdade tabueringen av vissa ämnesområden t.ex. med anknytning till sexualitet och erotik inte ger uttryck för den folkliga traditionen, som det ofta hävdas, utan för vetenskapssamhällets uppfattningar.

Den erotiska folkloren är ytterligare ett konkret exempel på frågan om vem eller vilka som har och ges tolkningsföreträde till vad som skall anses forskningsbart. Detta kan på ett mycket intressant sätt utläsas av den värdefulla framställning Lövkrona gör av hur folkloristisk forskning under de senaste decennierna behandlat erotisk folkdiktning – en framställning som utgör en guldgruva att problematisera ur ett könsteoretiskt perspektiv. De två avslutande exemplen, hämtade från den svenske historikern Arne Jarrick och den amerikanska könsteoretikern Cathy Lynn Prestons forskning, illustrerar också genom sin könsblindhet resp. könsmedvetenhet hur viktigt det är med såväl en teoretisk och metodologisk medvetenhet som det fruktbara i att använda kön som en central analytisk kategori.

Med tanke på att begreppet genre kommit att bli diskuterat och ifrågasatt, inte minst genom att de kategoriserande kriterierna uppfattas som alltför begränsande, väljer Lövkrona att i performansforskningens fotspår behandla genrer som diskurser. Detta begrepp, vilket på gott och ont kommit att bli ett s.k. "scientific sounding"-begrepp, tillskrivs inte sällan en mer flytande innebörd. Så även i denna artikel där diskurs inte används på ett konsekvent sätt, vilket kan vara en följd av den något oprecisa definitionen. Vad förf. dock önskar markera genom att använda diskursbegreppet är att betoningen i analysen ligger på den erotiska diktningen som uttryck för kommunikation, liksom på dess betydelsebärande innebörd, vilket också är föremål för mycket ingående resonemang.

Lövkronas motivering för sin analys av erotisk diktning är att denna läses eller snarare tolkas utifrån vad hon kallar representationer. Med detta avser hon hur kvinnor och män, dvs. subjekten eller aktörerna, ger uttryck för uppfattningar av sig själva och sin omvärld. Det är knappast oviktigt i detta sammanhang att den erotiska folkdiktningen som genre definieras som att den *skämtsamt* (s. 88 min kurs.) gestaltar könets sexuella relationer. Men Lövkrona går ytterligare ett steg och vill med sin analys även visa på hur subjekten tolkar de budskap som denna diktform förmedlar. Teoretiskt tillämpar hon i detta syfte begreppet kulturella identiteter, då hon menar att detta kan "förklara kulturell

förändring och kulturell produktion och reproduktion utifrån individen som agent i historien” (s. 104). Det är också en betydelsefull markering av att behandla den förgångna tidens kvinnor och män som självständigt tänkande och reflekterande individer.

Det är i sig en mycket tilltalande utgångspunkt om än inte helt oproblematisk, inte minst genom att det empiriska underlaget till delar härrör från en betydligt senare tidpunkt, något som förf. själv framhåller och att kontextuell information saknas. I sig är denna typ av pragmatiska invändningar sällan opportuna idag och ges endast parentetisk vikt. Därför skulle jag vilja vrida perspektivet och ställa frågan: är det verkligen subjektens uppfattningar och tolkningar som analyseras fram i artikelns mer tillämpade del? I denna genomför förf. den genusbaserade analysen av sitt material och de resultat hon kommer fram till är både intressanta och belysande. Men de ger knappast uttryck för hennes intention, dvs. att visa hur det preindustriella samhällets kvinnor och män tolkat erotisk dikt. Det är i stället utfallet av den teoretiska modellen som belyses. Och det leder mig till nästa fråga: hade inte det betydligt mer mångfacetterade begreppet kön lett fram till en fördjupad problematisering av analysen, som därmed kommit närmare de teoretiska ansatserna? Ty genom att tillämpa genusbegreppet läggs, helt följdriktigt, fokus på skillnaderna mellan könen – genusmodellen fungerar som framsidans två pepparkaksmallar där manlighet trycks ut med gubbformen och kvinnlighet med gumformen. Resultatet blir också förutsägbart, speciellt som degen bakats i en patriarkal samhällsbunke och med kakformar tillverkade i vår tid. Denna invändning får absolut inte läsas som att jag avfärdar betydelsen av ett könsteoretiskt perspektiv. Tvärtom! Men jag vill hävda att genus inte har den teoretiska och analytiska potential som skulle ge en mer nyanserad analys av detta viktiga material.

Bokens tredje bidrag, som är det kortaste, är författat av Lena Martinsson. Hon inleder med en mycket intressväckande skildring av sin egen mormor – en kvinna som det skulle vara spännande att få veta mer om. Det skulle bl.a. kunna leda till en viktig diskussion kring begreppen erfarenhet och situerad kunskap samt relationen dem emellan. Nu riktar förf. i stället blickarna mot diskussionen kring begreppen likhet och skillnad; en diskussion som huvudsakligen kretsar kring hur några kvinnliga etnologer (miss)tolkat den feministiska forskningen, för att den på 1970-talet riktade teoretiskt fokus på Kvinnan och betydelsen av vardagsfä-

ren. Jag skall villigt medge att jag inte blir klar över vad förf. syftar till med detta förhållandevis utförliga inlägg i sin artikel. Med tanke på sitt innehåll i övrigt hade hon med fördel kunnat koncentrera detta på mer aktuell könsteoretisk diskussion kring de olika frågor som exempelvis rör problematiseringen av det vardagliga och konstruktionen av skillnad/likhet. Det gäller också komplexitet och mångfald, som i kölvattnet av postmodernismens dekonstruktionsprojekt är föremål för aktuell teoretisk och metodologisk debatt inom kvinnovetenskapen. Här har etnologin mycket att tillföra.

Genus har onekligen blivit det dominerande begreppet inom etnologisk könsforskning, även om i denna bok det feministiska perspektivet, glädjande nog, också markeras. Det finns sannolikt flera olika skäl till att genus föredras framför t.ex. kön. Finns det exempelvis uttalade eller dolda vetenskapsteoretiska och/eller vetenskapspolitiska skäl till att genus är det mer anammade begreppet? Denna bok bör ge god anledning till en diskussion inom ämnet kring vilka perspektiv som är eller inte är accepterade och på vilka grunder.

Denise Malmberg, Uppsala

Pia Lundahl: *Lesbisk identitet*. Carlsson Bokförlag, Stockholm 1998. 245 s. ISBN 91-7203-317-7.

I boken *Lesbisk identitet*, av etnologen Pia Lundahl, får man ta del av intervjuer med 27 homo- och bisexuella kvinnor. Kvinnorna har skiftande bakgrund, de bor på olika ställen i Sverige och åldersspridningen är stor.

De intervjuade berättar om sin barndom och uppväxt. De beskriver hur det var när de ”kom ut” och inför sig själva och andra började definiera sig som homosexuella. Som läsare får jag ta del av den oro och den glädje som följt med processen. Det är en omskakande läsning om utdefinierandets problematik, om att söka sig ett sammanhang och att finna detta i en utsatt gemenskap. Att de intervjuade skiljer sig åt i ålder och att de framträtt som homosexuella vid olika tidpunkter gör att boken får ett historiskt djup. Lundahl är också en god intervjuare. Hon följer lugnt de intervjuade i deras resonemang.

Syftet med intervjuerna var ursprungligen att lära mer om lesbiska identiteter, livsmönster och kulturer. När Lundahl väl började bearbeta det insamlade materialet använde hon sig istället av ett konstruktivistiskt perspektiv. I sin bok vill hon undersöka och problema-